

IDENTIFIKÁCIA ENVIRONMENTÁLNEHO RIZIKA A ČINNOSŤ BÁNK

ANTONÍN KORAUŠ

IDENTIFYING OF ENVIRONMENTAL RISK A ČINNOSŤ BÁNK

ABSTRACT

Environmental risk belongs to the risks that the bank has to take into consideration, especially by evaluation of borrowings or investment opportunities. The concrete goals in the environmental risk identification is to define the possible environmental influence and consequence on quality (Bonita – financial standing) and investments, quantification of financial impact related to environmental problems as well as the support of regular loans and investment evaluation.

Key words: *environmental, risk, bank*

ÚVOD

Životné prostredie ovplyvňuje život každého z nás. Tvorí ho priestor okolo nás. Ako životné prostredie vplýva na nás, tak aj ľudia ho ovplyvňujú rôznym spôsobom. Už desaťročia sa v médiách objavujú varujúce správy, ktoré nás upozorňujú na postupne sa zhoršujúci stav životného prostredia. Znečisťuje sa pôda, voda, ovzdušie, hrozí vyhynutie endemitov a aj iných, ale určite nie menej dôležitých druhov rastlín a živočíchov, nenávratne sa spotrebáva nerastné bohatstvo a zásoby pitnej vody. Ľudia, ktorým to nie je ľahostajné, sa združujú do spolkov na miestnych, národných a aj nadnárodných úrovniach a snažia sa o záchranu životného prostredia. Dôležitú úlohu zohrávajú aj banky, ako hlavní poskytovatelia finančných prostriedkov.

V príspevku sa venujem vplyvu životného prostredia na činnosť bánk a činnosti bánk, ktorou sa snažia o trvalo udržateľný rozvoj. Približujem operácie bánk, ktoré majú napomôcť ochrane životného prostredia. Ide o úverové operácie a možno bežnej verejnosti nie veľmi známe swapové operácie.

ČINNOSŤ BÁNK A ENVIRONMENTÁLNE RIZIKÁ

Environmentálne riziko je jedným z rizík, ktoré banka musí pri svojej činnosti vziať do úvahy. Hlavne keď oceňuje svoje pôžičky alebo investičné príležitosti. Konkrétnymi cieľmi v procese identifikácie environmentálneho rizika je určenie možných environmentálnych vplyvov a účinkov na kvalitu (bonitu) pôžičiek a investícií [8], určenie a ocenenie finančných dôsledkov týkajúcich sa environmentálnych problémov a tiež podpora procesu ocenení úveru a investícií, ktoré musia byť pravidelne preceňované [7].

Banka rozlišuje tri hlavné kategórie environmentálneho rizika:

- *Zvýšené úverové riziko* - odráža neschopnosť dlžníka splniť svoje záväzky. Environmentálne faktory môžu tieto riziká zhoršiť: dlžníkova likvidita sa zhorší v dôsledku jeho pokút za environmentálne priestupky alebo v dôsledku výdavkov na nápravné opatrenia kvôli znečisteniu. Likvidita sa môže zhoršiť aj dôsledku chybných rozhodnutí dlžníka v prípade, že

nie je schopný vyhovieť environmentálnym štandardom a kvôli tomu stráca zákazníkov a tým aj príjmy.

- *Riziko zníženia hodnoty istiny* - vyplýva z možného znehodnotenia aktív, ktorými bol úver istený. Hlavne v prípade nehnuteľností môže hodnota tohto majetku klesnúť v dôsledku znečistenia. Tam kde majú banky vlastnicke práva ku kontaminovaným nehnuteľnostiam, majú potom následne zodpovednosť za realizáciu ozdravných opatrení na tomto majetku. Vtedy môžu náklady na toto opatrenie presiahnuť príjmy z možného spätného predaja nehnuteľnosti aj pôvodného obnosu dlhu, ktorý mal byť nehnuteľnosťou splatený.
- *Riziko z priamej zodpovednosti* - vzniká vtedy, keď zákonodarstvo robí banky priamo zodpovednými za environmentálne škody spojené s ich zákazníkmi.

HLAVNÉ ZDROJE ENVIRONMENTÁLNEHO RIZIKA PRE BANKY

Hlavné zdroje environmentálneho rizika pre banky tvoria

- environmentálne regulácie a vymáhanie,
- verejný odpor,
- štandardy pre obchodné reťazce a preferencie spotrebiteľa.

Podľa EBRD environmentálne regulácie (zákony, vyhlášky, opatrenia správnych orgánov) sú najdôležitejším zdrojom environmentálneho rizika [5].

V prípade *zvýšeného úverového rizika* môže environmentálna regulácia určiť úrovne povolených emisií a výtokov, ale aj spôsob postihu spoločností, ktoré nedodržiavajú tieto štandardy. Postih môže mať rôzne formy: pokuty a penále, rôzne druhy poplatkov, zrušenie povolení a licencií potrebných k podnikateľskej činnosti, administratívne zákazy a nariadenia, požadujúce zastavenie aktivít znečisťujúcich životné prostredie a konečné nariadenie k realizácii obnovy znečisteného majetku do pôvodnej podoby.

V prípade *rizika zníženej hodnoty istiny* hrajú environmentálne regulácie a vymáhanie dôležitú rolu pri určovaní hodnoty aktív, ktoré strácajú svoju hodnotu. Riziko z priamej zodpovednosti je bezprostredným produktom regulačných intervencií. Ak je environmentálna regulácia presne definovaná a dobre vynútiteľná, bude ohrozenie veriteľov vždy vysoké a naopak.

Zvýšené úverové riziko môže tiež rásť ako dôsledok odporu verejnosti k projektom, ktoré môžu mať nežiaduci účinok na životné a pracovné podmienky v konkrétnych lokalitách [6]. Akcie potrebné k prekonaniu verejného odporu, ktorý môže zabrániť spustenie projektu alebo oddialiť jeho implementáciu, môžu vyvolať nové, neočakávané náklady, ktoré môžu významne ovplyvniť mieru návratnosti projektu.

Zvýšené úverové riziko môže vznikáť aj nepriamo prostredníctvom obchodných reťazcov. Hospodárske problémy výrobcov môžu byť reťazovito prenášané na ďalších výrobcov a obchodníkov [4]. Toto riziko sa týka najmä alternatív substitúcií problematických dodávateľov. Environmentálne riziko bude pre veriteľov obyčajne najvyššie tam, kde sú dlžníci vysoko závislí na malom počte dodávateľov a finálnych výrobcov pre ich obchod a najnižšie tam, kde je základňa dodávateľov a konečných výrobcov vysoko diverzifikovaná. Zvýšené úverové riziko bude najvyššie vtedy, ak spotrebiteľ požaduje, aby výrobky a služby boli šetrné k prírode a ak má možnosť výberu medzi jednotlivými výrobcami a poskytovateľmi služieb [2].

Environmentálne riziká sa ďalej môžu členiť podľa krajín, v ktorých sú uskutočňované bankové operácie, ďalej podľa sektorov národného hospodárstva a aj podľa typu transakcie, t.j.

- *Teritoriálne riziká* stúpajú, ak má banka mnoho dlžníkov z rovnakej krajiny alebo skupiny krajín s rovnakou ekologickou reguláciou. Environmentálna regulácia je pre každú krajinu špecifická a z toho je zrejmé, že teritoriálne riziko je vyššie v prípadoch, kde legislatíva určuje priamu zodpovednosť veriteľov za znečistenie životného prostredia.

- *Odvetvové riziká* stúpajú, ak má banka veľa dlžníkov z rovnakého sektoru národohospodárstva. Toto riziko je vyššie v odvetviach, ktoré sú viac regulované z hľadiska ich vplyvu na životné prostredie, napr. spracovanie odpadov, chemická výroba, metalurgia a pod.
- *Riziko typu transakcie* stúpa ak má banka veľa zákazníkov, u ktorých vykonáva transakcie rovnakého druhu. Napr. veľké pôžičky do podnikov znečisťujúcich prostredie alebo dlhodobé pôžičky zaistené nehnuteľnosťami, ktoré boli v minulosti kontaminované napr. benzínové pumpy. Environmentálne riziká musí mať banka pod svojou kontrolou, inak sa vystavuje stratám. Preto ich musí riadiť.

RIADENIE ENVIRONMENTÁLNYCH RIZÍK Z POHĽADU ČINNOSTI BANKY

Riadenie environmentálnych rizík je proces, ktorým banky identifikujú, oceňujú, kontrolujú a monitorujú environmentálne riziká. Riadenie sa týka individuálnych pôžičiek, agregovaných pôžičiek aj investičných portfólií. Jeho zmyslom je minimalizácia ohrozenia banky a tým zvýšenie obchodnej výkonnosti banky. EBRD rozdeľuje techniky riadenia rizík do týchto kategórií: identifikácia environmentálnych rizík, oceňovanie environmentálnych obchodných rizík a pomer náklady/prospech, kontrola environmentálnych rizík pomocou dokumentácie a finančnej dohody, transfer prípadných rizík na poisťovne, monitorovanie environmentálnych rizík v priebehu termínu pôžičky a hlavne pri prolongácii, pri splatnosti alebo prepadnutí zástavy [3], t.j.

- identifikácia environmentálnych rizík - patrí sem environmentálny screening, kde sa banky rozhodujú, ktoré transakcie a ktorých zákazníkov podrobia environmentálnej analýze. Screening ukazuje, kde môže pre banku vzniknúť problém. Bežnou metódou je vytipovanie oblastí, ktoré môžu predstavovať riziko. Účelom screeningu je identifikovať potenciálne zdroje rizík a zodpovednosti. Uskutočňuje sa v troch stupňoch – prvým je získanie informácií o zákazníkovi (zákazník vyplňuje dotazník a odpovedá na otázky položené bankou), druhým je dohľad nad priestormi, v ktorých zákazník pracuje alebo ich ponúka na zaistenie úveru, tretím je fyzické odoberanie vzoriek a ich analýza (odoberanie vzoriek – pôda, vzduch, voda – slúži na zistenie aktuálnej kontaminácie a plnenie regulí v oblasti emisie). Tento stupeň vyžaduje vysokú úroveň technických znalostí a preto ho vždy vykonávajú externí konzultanti.
- hodnotenie environmentálnych dopadov (EIA) - táto metóda slúži na zhodnotenie vplyvu nového projektu. Typy nových projektov, pre ktoré sú požadované EIA, a ich rozsah, sú definované v zákonoch jednotlivých štátov. Proces spracovania trvá často mesiace a vyžaduje množstvo činností, ktoré zďaleka presahujú schopnosti a kompetencie bánk. Úloha bánk preto spočíva vo výbere spracovateľa tak, aby výsledky poskytovali korektný popis problémov a relevantné návrhy na riešenie.
- ocenenie environmentálnych rizík - banky sa okrem finančných a technických rizík, ktoré vznikajú z nesúladu medzi skutočnosťou a environmentálnou legislatívou, musia sústrediť aj na obchodné riziká, ktoré vznikajú ako dôsledok zmien v preferenciách spotrebiteľa. Z týchto dôvodov banky oceňujú v rámci posúdenia silných a slabých stránok zákazníka (SWOT analýza) aj obchodné skutočnosti. Ocenenie obchodného rizika sa robí analýzou získaných informácií z trhu („od stola“) alebo prostredníctvom interview s manažérmi zákazníka, kde sa odhadujú ich schopnosti odhadu obchodných rizík, ktoré podstupujú nimi riadené firmy. Aj pri tejto technike sú potrební externí asistenti.
- kontrola environmentálneho rizika - uskutočňuje sa prostredníctvom úprav úverových podmienok tak, aby ich plnenie zo strany dlžníka v maximálnej možnej miere zaisťovalo splnenie cieľa obchodu: prefinancovanie potrieb zákazníka banky pri primeranom environmentálnom riziku pre banku. Korekciami môžu byť: skrátenie termínu splatnosti

úveru, zmenu v zaistení úveru, požiadavky na prípadné odškodnenie v prípade vzniku škôd a pod.

- prevod environmentálneho rizika - banky môžu vyžadovať od svojich zákazníkov prevedenie potenciálnych environmentálnych rizík napr. na poisťovne alebo žiadať zmenu štruktúry financovania v prospech použitia rizikového kapitálu (či kombinácii rizikového kapitálu a bankového úveru). Napr. v Maďarsku boli vytvorené návrhy zákonov, ktoré požadovali povinné environmentálne poistenie pre podniky.
- monitorovanie environmentálneho rizika - banky musia veľmi starostlivo sledovať zmeny legislatívy vo svojej aj v iných krajinách, do ktorých umiestňujú pôžičky.
- vyvarovanie sa štatútu vlastníka alebo prevádzkovateľa - všade tam, kde zákony vytvárajú priame riziká pre veriteľov (banky), musia sa veritelia vyvarovať štatútu vlastníka alebo prevádzkovateľa. Ak by sa tak nestalo a majetok je kontaminovaný alebo nevyhovuje normám, môže nastať situácia, že sa banka stane zodpovednou za náklady na vyčistenie alebo poplatky za prekročenie noriem. Ak sa banka nemôže vyvarovať štatútu vlastníka, mala by mať v zmluve podmienky zdieľania zodpovednosti s ostatnými účastníkmi [1].

EBRD a proces riadenia environmentálneho rizika

Podľa EBRD boli všetky zúčastnené banky v USA a veľké banky v Británii, Nemecku a Švajčiarsku schopné popísať techniky a procedúry riadenia environmentálneho rizika. V riadení environmentálneho rizika sa viac začína používať screening popri tradičnejších procedúrach ako sú úpravy úverových podmienok. Niektoré banky sa na základe vlastných skúseností rozhodli nerozširovať svoje pôžičky pre určitý segment priemyslových zákazníkov, pri ktorých zistili ohrozenie plnenia novej environmentálnej regulácii.

V krajinách strednej a východnej Európy - v týchto krajinách sa zriedka implementujú techniky a procedúry riadenia environmentálneho rizika a len veľmi málo bánk prijalo základné postupy v tejto oblasti.

Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj

Svetová banka (IBRD) bola založená v júli 1944 a jej zakladatelia rozhodli, že jej operácie budú pomáhať rozvoju najmä najchudobnejších krajín planéty. V tej dobe sa rozvojom rozumela najmä exploatácia prírodných zdrojov a industrializácia veľkých oblastí v jednotlivých krajinách, bez ohľadu na dôsledky. Za dôsledky tejto politiky bola IBRD často krát kritizovaná. Preto v roku 1987 založila nové ekologické oddelenie, ktoré malo vykonávať presnejšiu kontrolu financovania projektov z environmentálneho hľadiska. Medzi negatívne príklady patrí pôžička Egyptu na výstavbu kompresorového zariadenia, ktoré je založené na používaní freónov. Ako pozitívna sa javí dotácia Číne na projekt zníženia emisie oxidu uhličitého (2 mil.USD).

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo objasniť ako sa životnému prostrediu venujú banky a ako sa ho snažia chrániť. Súčasný stav životného prostredia núti banky neustále zdokonaľovať postupy na správne riadenie environmentálneho rizika. Hoci slovenské bankovníctvo musí ešte prejsť dosť dlhým vývojom, aby sa dostalo na úroveň USA a krajín západnej Európy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] FRANCEK, J, 2001: *Banky a trvale udržiteľný rozvoj: zahraniční zkušenosti*. - Komerční bankovníctví, Praha, č.1, 2001, s.18 – 20

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:

Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 Januar 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

-
- [2] FRANCEK, J., 2001: Návrh prístupu bank k podpore trvale udržiteľného rozvoje v ČR (1). - Komerční bankovníctví, Praha, č. 2, 2001, s. 12 – 13
- [3] FRANCEK, J.: Návrh prístupu bank k podpore trvale udržiteľného rozvoje v ČR (2). - Komerční bankovníctví, Praha, č. 3, 2001, s. 17, 18, 27
- [4] KORAUŠ, M. – RUSKO, M., 2006: *Systém finančného riadenia Kohézneho fondu*. – In: RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006: *Manažérstvo životného prostredia 2006*. -Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 24.-25.2.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-02-08.
- [5] KORAUŠ, M. – RUSKO, M., 2006: Finančné rámce pre využívanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu na skrátené programovacie obdobie 2004 – 2006. - RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006. *Integrovaná bezpečnosť 2006*. - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 3.-4.3.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-01-X.
- [6] KORAUŠ, T. - RUSKO, M., 2006: Systém finančného riadenia a inštitucionálny rámec Kohézneho fondu. - RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006. *Integrovaná bezpečnosť 2006*. - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 3.-4.3.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-01-X.
- [7] KORAUŠ, T. - RUSKO, M., 2006: *Národný rozvojový plán a čerpanie pomoci z fondov EÚ*. - In: RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006: *Manažérstvo životného prostredia 2006*. - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 24.-25.2.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-02-08.
- [8] RUSKO, M. - LACIKA, S. - KORAUŠ, A., 2004. *Podmienky pre schvaľovanie štátnej pomoci na životné prostredie v EÚ a SR. [Level of regional state aid in the Slovak republic]*. - In: KONTRIŠOVÁ, O.-OLLEROVÁ, H.-VÁĽKA, J. [Eds] 2004, *Monitorovanie a hodnotenie stavu životného prostredia (B)*, FEE TU vo Zvolene a ÚEL SAV vo Zvolene 2004, Zvolen, ISBN 80-228-1332-X, s. 161-168

ADRESA AUTORA

Ing. Antonín Korauš, PhD., Katedra bankovníctva a medzinárodných financií, NHF, Ekonomická univerzita Bratislava, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: >akoraus@europeum.cz<

RECENZENT

doc. Ing. Viktor Wittlinger, PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: vikwit@zoznam.sk